

26-10-70

KIESRAAD

BINNENHOF 19 - 'S-GRAVENHAGE - TEL. (070) 62 48 81

Aan

Zijne Excellentie de Minister van
Binnenlandse Zaken

Uw brief van 12 oktober 1970, Ons kenmerk / 's-Gravenhage, 26 oktober 1970.
nr.B70/U 2856 2466

Onderwerp

Wijziging van de Kieswet
streckende tot vergroting
van het effect van de
voorkeurstem; eindverslag

In antwoord op Uw schrijven van 12 oktober 1970, Directie B.B., nr. B 70/U 2856, waarin U de Kiesraad toezendt het eindverslag van de bijzondere commissie belast met het voorbereidend onderzoek van wetsontwerp 10 399 (wijziging van de Kieswet strekkende tot vergroting van het effect van de voorkeurstem), met verzoek om over de in dit verslag aan de orde gestelde technische vragen de opmerkingen van de Kiesraad te vernemen, heeft de Kiesraad de eer bij dit eindverslag het navolgende aan te tekenen.

Alinea 2

Met betrekking tot het in het voorlopig verslag geopperde denkbeeld om, ter vaststelling of een kandidaat met voorkeurstemmen gekozen is, de op die kandidaat op de verschillende tot een groep verbonden lijsten uitgebrachte stemmen ook bij niet gelijklopende lijsten samen te tellen, is in de memorie van antwoord (blz. 5, linker kolom) gewezen op de grote praktische bezwaren, waarop de verwezenlijking van dit denkbeeld stuit. In het daaraan voorafgaande "daargelaten" is intussen reeds tot uitdrukking gebracht, dat het denkbeeld kwalijk in het stelsel van de wet past. Een kiezer kiest op een bepaalde lijst (stel gelijklopende lijsten) binnen het kader van de op die lijst voorkomende personen, zodat het niet zeker is of hij binnen het kader van een andere lijst ook een voorkeur voor die persoon zou hebben laten gelden, en omgekeerd. Erkend werd, dat dit bezwaar min of meer theoretisch is, met name dan in de gevallen, waarin de tot een groep verbonden lijsten zeer geringe afwijkingen vertonen. Dan rijst echter de vraag, waar de grens ligt, binnen welke met gelijklopendheid niet gelijklopendheid kan worden gelijk gesteld.

Voor de gevallen binnen die grens is voor een gelijke behandeling der gelijklopende en niet geheel gelijklopende lijsten - hoezeer ook dan nog theoretisch betwistbaar - wel te gevoelen, ook om "manipulaties" als in het voorlopig verslag op blz. 5 (van de tweede alinea af) verondersteld, te voorkomen. Maar dan blijven - naast het hiervoren genoemde bezwaar van de begrenzing - de praktische bezwaren, welke in de memorie van antwoord zijn aangegeven.

De verscheidene leden vragen nog, of complicaties niet zijn te vermijden door naast de voorkeurskandidaten ook de lijsttrekkers niet voor een bepaalde lijst maar voor de lijstengroep als geheel verkozen te verklaren. Hier wordt een nieuw, van de verkiezing op voorkeurstemmen te onderscheiden, denkbeeld aan de orde gesteld, hetwelk zijn eigen complicaties heeft zonder die van de verkiezing op voorkeurstemmen te verminderen.

Gevraagd is nog, of het beperkte voorstel niet het aantal lotingen zou kunnen vermeerderen. Het daarbij veronderstelde geval heeft zich bij de verkiezing op voorkeurstemmen met 50% tot dusverre nog nimmer voorgedaan; de kans, dat bij de terugbrenging tot 25% dit wel zal gebeuren, schijnt niet groot. In elk geval zal de toevoeging aan de vele lotingen, welke met betrekking tot de tot een groep verbonden lijsten thans reeds nodig zijn, van een enkele nieuwe loting niet als een bezwaar worden ondervonden.

Overigens verdient wellicht nog opmerking, dat er in het voorlopig verslag kennelijk van wordt uitgegaan, dat bij samenvoeging van de stemmen op niet gelijklopende lijsten méér verkiezingen bij voorkeurstemmen zouden zijn te verwachten. Het kan echter ook heel goed anders zijn: iemand, die op één lijst 50% heeft gehaald en deswege wordt verkozen, zou kunnen blijken dit quotient niet behaald te hebben op het zoveel groter deeltal van de samengevoegde lijsten.

Al het vorenstaande versterkt de uiteindelijke conclusie van de memorie van antwoord, dat in elk geval de werking van de bepaling, zoals die thans wordt voorgesteld, ware af te wachten. En dan kan daaraan de bereidheid worden toegevoegd om nà de in het volgend jaar te houden verkiezingen voor de Tweede Kamer het vraagstuk aan de hand van de thans gevoerde gedachtenwisseling nader te bezien.

Alinea 3

De moeilijkheid, door een aantal leden voorzien bij afschaffing van het verbod van verbinding van kandidatenlijsten binnen een kieskring, behoeft niet te worden gevreesd. Immers ook bij afschaffing van dit verbod zal blijven gelden de bepaling van artikel G 10 van de Kieswet, dat de naam van een zelfde kandidaat niet mag voorkomen op meer dan één van de lijsten, welke bij een zelfde hoofdstembureau zijn ingediend.

Alinea's 4, 5 en 6

De vraag, of de stelling in de memorie van antwoord "dat het bij de bepaling van het effect van de voorkeurstemmen aankomt op de verhouding van het aantal voorkeurstemmen tot het aantal op die lijst uitgebrachte stemmen" als een axioma kan worden beschouwd, valt aldus te beantwoorden, dat, nu de kan-

didaten op een bepaalde lijst (of op een stel gelijklopende lijsten) worden gekozen verklaard, het in de memorie van antwoord geponeerde daaruit logisch voortvloeit. Zo is het reeds gesteld in het in het voorlopig verslag aangehaalde artikel van mr. G. van den Bergh en ook door de heer Albarda bij de verdediging van zijn desbetreffend amendement, waarbij hij (Handelingen 1920/21, blz. 2941) betoogde, dat de invoering van de lijstkiesdeler "de erkenning (is), dat de verdeling van de aan een lijst toegekende zetels onder de op die lijst voorkomende kandidaten een aangelegenheid is van de kiezers die op die lijst hun stem uitbrachten, en van hen alleen". Dat de Kamerstukken geen grond bieden voor de veronderstelling, dat de lijstkiesdeler in 1921 "bewust en om principiële redenen" in de Kieswet is opgenomen, kan dan ook moeilijk worden volgehouden: "bewust" zeker, en ook "om principiële redenen", indien men althans daaronder ook de eisen der logica begrijpt, welke in het onderhavige geval zo dwingend waren, dat de Kamer de invoering van de lijstkiesdeler, zonder na het betoog van de heer Albarda aan dit punt verder nog veel woorden te besteden, met algemene stemmen heeft aanvaard. Dat de Kamer destijds zou hebben gedacht aan "het herstellen van een schoonheidsfoutje", schijnt met de feiten bepaald in strijd. Wel als een schoonheidsfoutje, maar dan van de memorie van antwoord, moet gelden, dat bij het gekozen voorbeeld niet met zoveel woorden is vermeld, dat dit eenvoudigheidshalve betrekking had op een geval, dat aan een lijst slechts één zetel is toegewezen.

Dat de in de memorie van antwoord gegeven voorbeelden de in het eindverslag aan het woord zijnde leden niet hebben afschrikt, maar juist de strekking van hun voorstel illustreren, is zonder nadere adstructie, welke in het eindverslag niet wordt gegeven, niet wel begrijpelijk. Welke die strekking moge zijn, dat zij verwezenlijking zou kunnen vinden door de enkele vervanging, wat betreft de bepaling van de 50%, van de lijstkiesdeler door de groepskiesdeler, schijnt niet aannemelijk. Ter beantwoording van de vraag, of een situatie als bedoeld bij het eerste voorbeeld zich bij enige andere verkiezing dan die van 1963 heeft voorgedaan, zijn reeds de gegevens, welke in het voorlopig verslag met betrekking tot de verkiezing van 1967 zijn opgenomen, voldoende illustratief. Daaruit blijkt, dat een zo sterk geval - dat 25% van de groepskiesdeler hoger is dan de lijstkiesdeler - zich weliswaar in 1967 niet heeft voorgedaan, doch dat ook in 1967 sterke discrepanties bestaan tussen de groepskiesdeler en de lijstkiesdeler: de PSP had een groepskiesdeler van 49.301, terwijl een zetel is toegewezen op een lijstkiesdeler van 14.701, gelijk anderzijds de CHU een zetel is toegewezen op een lijst met een lijstkiesdeler van 65.710 bij een groepskiesdeler van 46.669.

De Kiesraad vertrouwt met het vorenstaande aan het verzoek van Uwe Excellentie te hebben voldaan.

Namens de Kiesraad,

I. J. J. J., voorzitter

J. J. J. J., secretaris.